

Purkyně a prvopočiatky kardiológie na Slovensku

MUDr. László Kiss, CSc., dr. habil.

Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety, Bratislava

Pediatr. prax, 2019;20(3):137

Pred 150 rokmi – 28. júla 1869 – zomrel v Prahe jeden z najväčších českých lekárov Jan Evangelista Purkyně. Od roku 1850 žil a tvoril v Prahe, medzi prvými začal prednášať v češtine, už v októbri 1851 otvoril fyziologický ústav, založil časopis Živa. Pochovali ho na slávnom národnom cintoríne Čechov na Vyšehrade – jeho pohreb sa stal veľkou národnou udalosťou. Mal síce 82 rokov a jeho obličky už pár rokov fungovali stále slabšie, ale jeho zdravie utrpelo najmä v apríli 1868. Vtedy totiž zomrel vo veku 34 rokov jeho syn Karel – talentovaný maliar, umelecky nepochopený rovesníkmi a kritikmi, žiaľ, medzi nimi ani vlastným otcom. Otec Purkyně, sám dobrý kresliar, totiž nerozpoznal ani veľký talent svojho syna, ani smer vývoja maliarstva. Nabádal svojho syna k tvorbe obrazov s historickými témami – Karla však už očaril realizmus francúzskeho maliara Courbeta. K zhoršeniu zdravotného stavu staručkého profesora teda prispeli aj výčitky svedomia.

Uvedené intímne stránky života polyhistora českej vedy sa uvádzajú v článku prapravnika J. E. Purkyně Dr. Fišera „Podrobnosti ze života Jana Evangelisty Purkyně očima jeho po-

tomka“. Článok vyšiel v knihe vydanej v roku 2017 pri príležitosti 230. výročia narodenia J. E. Purkyně. Pre historika medicíny sú však hodnotnejšie tie „podrobnosti“, ktoré nám umožnia vysvetliť záhadu, prečo sa nepublikovala bratislavská prednáška J. E. Purkyně z roku 1865 v zborníku „konferencie“. V spomínanom roku sa konala v Pressburgu/Prešporke XI. putovná schôdza uhorských lekárov a prírodovedcov s „medzinárodnou“ účasťou. Zo zahraničných prednášateľov najväčší úspech zožal Purkyně! Vo svojej prednáške, bohato ilustrovanej demonštráciou prístrojov a vlastnoručných kresieb, podal v nemčine ucelený obraz o spektre jeho celoživotnej výskumnej činnosti v oblasti fyziológie a histológie. Bola to improvizovaná prednáška, Purkyně redaktorom zborníka neodovzdal žiadny rukopis. Prečo? Nuž asi preto, lebo aj Purkyně, podobne ako jeho tragický rovesník, „záchranca matiek“ Ignác Semmelweis (1818 – 1865), mal výslovný odpor k písaniu súborných publikácií. Bol presvedčený o tom – ako vysvetľuje jeho potomok – že svoje práce písomne formulovať nemusí, stačí, keď myšlienky vysloví. Prehlásil: „Já jsem ovšem ledacos vynašel, ale s tou nesmr-

telností jména se to nesmí brát tak doslovně... Věc tedy zůstává, a ne jméno, a to je hlavní.“

O čo nás Purkyně ochudobnil nedodaním rukopisu? Vo svojej prednáške demonštroval činnosť srdca a srdcových chlopní vlastnoručne zhotoveným prístrojom – kineziskopom. Tesne pred odchodom do Prešporku demonštroval na schôdzi Spolku českých lekárov v Prahe činnosť aortálnych chlopní. Je teda pravdepodobné, že v Prešporke použil ten istý kineziskop ako v Prahe. Nechal kolovať aj svoju zbierku anatomických kresieb, zhotovených pre pripravovaný atlas o myokarde. Hovoril aj o nasávacom účinku systoly.

Purkyňove demonštrácie pomocou kineziskopu, ako i vyobrazenie prevodového systému srdca – dnes známa sieť Purkyňových vlákien – môžeme považovať za prvopočiatky kardiológie na území dnešného Slovenska.

MUDr. László Kiss, CSc., dr. habil.

Vysoká škola zdravotníctva a sociálnej práce sv. Alžbety
Palackého č. 1, 810 00 Bratislava
kiss.agi@panelnet.sk